

„Tekints reánk, tekints, szabadság!”

Konferencia az **1849-es magyar szabadságharc 175. évfordulója** alkalmából

2024. szeptember 28., Marosvásárhely, Kultúrpalota, Kisterem

Szervező:

Partnerek:

Támogatók:

Program

- 9:00 ..... Ünnepélyes megnyitó - (Farkas Noémi, Tamási Zsolt)
- 9:10 ..... Pál-Antal Sándor: Dobozy István maroszéki és marosvásárhelyi kormánybiztos
- 9:30 ..... Süli Attila: Marosvásárhelyi és maroszéki katonai alakulatok 1849-ben
- 9:50 ..... Garda Dezső: Gyergyói honvédek és nemzetőrök szabadságharca 1849-ben
- 10:30 ..... Somogyi Gréta: Horváth Janka író nő visszaemlékezése testvére,
..... Horváth Károly elvesztésére
- 10:50 ..... Kérdések, vita
- 11:00 ..... Szünet
- 11:30 ..... Zakar Péter: Bardocz János forradalmi szónoklatai 1849-ben
- 11:50 ..... Tamási Zsolt: Az erdélyi katolikus rítusok kapcsolata a forradalmi kormánnyal
- 12:10 ..... Nagy Loránd: A marosi esperesi ferencesek helyzete az 1848-1849-es
..... forradalom és szabadságharc idején
- 12:30 ..... Imreh Jenő: Soron kívüli notariusi bejegyzés az Erdélyi Helvét
..... hitvallásúak Generális Synodusának jegyzőkönyvébe
- 12:50 ..... Kérdések, vita
- 13:00 ..... Konferencia lezárása
- .....

Előszó

Az esemény és a személy sokszínűségét jelzi, hogy az 1848-1849-es forradalomról és szabadságharcról marosszéki vagy székelyföldi viszonylatban, úgy történelmi, mint egyháztörténelmi vonatkozásban ma is lehet újat mondani. Tudományos ülészek sokasága igazolja ezt szerte a Kárpát-medencében, s ezekhez kapcsolódik a mai megemlékező ünnepi konferenciánk.

Konferenciánkon, a szabadságharc 1849-es eseményeinek 175. évfordulója alkalmával nyolc kutató történelmi és egyháztörténeti előadásával állítunk újból megérdemelt mementót a szabadságharc eseményeinek erdélyi és marosszéki résztvevőinek, áldozatainak. Kormánybiztos, hadtörténet, vértanú emlékezete, papi lelkesítés, egyházi károk, szerzetesek és rítusok helyzete – mind-mind olyan témák, amelyek színesítik és gazdagabbá teszik ismereteinket a szabadságharc és annak következményei kapcsán.

Az 1848-1849-es eseményeket kutató történészek ötletét felvállalva lett a szervezője jelen konferenciának a marosvásárhelyi Atrium Musei Alapítvány.

Pál-Antal Sándor

DOBOZY ISTVÁN MAROSSZÉKI ÉS MAROSVÁSÁRHELYI KORMÁNYBIZTOS

Csány László országos kormánybiztos 1849. április 12-én kinevezte Dobozy Istvánt, az Erdélyben harcoló Bihar megyei nemzetőrség őrnagyát Marosszék és Marosvásárhely város kormánybiztosának alezredesi ranggal. Dobozy 1849. április 19-én érkezett Marosvásárhelyre, és első intézkedései során tájékozott a város pénzügyi és katonai helyzetéről, majd végigjárta a széket, hogy megismerkedjen a vidéki vezetőkkel és felmérje a közhangulatot és a helyi politikai viszonyokat. Célja a jó együttműködés és politikai torzsalkodásmentes közhangulat megteremtése volt. Szándékát rövid idő alatt sikerült megvalósítania, aminek bizonyítéka az új magyar közigazgatás akadálytalan bevezetése. Május 9-én megalakította a szék új képviseleti testületét és másnap megválasztatta a megyévé alakított törvényhatóság tisztikarát. Következett június 5-én a város tisztikarának a megújítása és az esküdt közönség testületének képviselőtestületté alakítása. Ez utóbbi azonban a cári intervenció miatt befejezetlen maradt. A cári intervenció idején mozgósítást és hadtoborzást végzett, védelmi intézkedéseket hozott. Az ellenséges csapatok közeledésének hírére hazatért. 1850-ben a pesti hadbírótság halálra és vagyonekobzásra ítélte, 4 év várfogság után szabadult. Debrecenbe költözött, 1861-ben a város díszpolgára lett, 1868-tól a Berettyó-szabályozási társulat elnökeként fejezte be tevékenységét. Elhunyt 1875-ben, 75 éves korában.

Süli Attila

MAROSVÁSÁRHELYI ÉS MAROSSZÉKI KATONAI ALAKULATOK 1849-BEN

Marosvásárhely városa az ellenséges megszállás alól 1849. január 13-án szabadult fel. Ettől kezdve mind a város, mind a Marosszék kivette részét a haderő szervezésből és Erdély szabadságharcából.

Több mint 10 ezer újoncot adtak az új honvédszászlóaljnak, a 15. [Mátyás] huszárezred, valamint a honvéd vadászrezdek számára. Újra alakultak a két törvényhatóság nemzetőrsei, valamint sajátos csapatnemeként léteztek az 1849 januárjától szerveződő és négy hónapig tevékenykedő szabad- és vadászcsapatok.

Végezetül röviden kitérek a marosvásárhelyi hadüzemek működésére.

Garda Dezső

GYERGYÓI HONVÉDEK ÉS NEMZETŐRÖK SZABADSÁGHARCA 1849-BEN

1849 január 15-én Bem tábornok az első székely ezred ezredesévé és parancsnokává, nevezte ki Gál Sándort, aki igen nagy lelkesedéssel szervezte újra a gyergyói honvédek és nemzetőrök seregét.

1849 februárjában a gyergyóiak megfékezték a Szászrégen és Toplica irányából Urban ezredes által Gyergyó határvonalán lévő román ellenforradalmi erőket Békás községben és Székelydomokoson.

1849 áprilisában a gyergyói századok Dél-Erdélyben és Krassó - Szörény térségében értek el jelentős sikereket az ellenforradalmi erőkkel szemben.

1849 június 20-tól augusztus 1-ig hősiessen harcolnak a cári intervenciós sereggel együtt harcoló Habsburg haddal szemben. A gyergyói nemzetőrök és honvédek, különösen a június 23-i, július 2-i és július 23-i ütközetekben tűntek ki vitézségükkel.

A gyergyói honvédek és - nemzetőrök 1849 nyarán még részt vettek a Kolozs megyei, Maros - Torda megyei ütközetekben, illetve a segesvári és a zsigódi csatában.

Az előadás utolsó részében a Gyergyóban összeírt nemzetőröket és honvédeket, illetve a Habsburg katonai tátoságok által 1850. február 24.-én összeírt, 221 elhalálozott szabadságharcost, akiket az 1848-1849-es évi forradalom és szabadságharc áldozatainak tekinthetünk.

Somogyi Gréta

HORVÁTH JANKA ÍRÓNŐ VISSZAEMLEKEZÉSE TESTVÉRE, HORVÁTH KÁROLY ELVESZTÉSÉRE

1854. március 10-én, a marosvásárhelyi Postaréten felakasztották Horváth Károlyt, Török Jánost és Gálffy Mihályt, mert vezető szerepet vállaltak a Makk József által szervezett összeesküvésben. A kortársak közül többen – szemtanúként vagy hallomásból értesülők – írtak erről az eseményről, de ezekből nem derül ki, hogy a családok hogyan élték meg a tragédiát. Nemrégiben előkerült az egyik vértanú, Horváth Károly húgának, Jankának a visszaemlékezése, ami más szemszögből mutatja be az eseményeket. Ebből kiderül, hogy Horváth Károly volt ekkor a családfő, mert a szülők ekkor már nem éltek. Ő irányította a családi birtokokat, testvéreinek pályáját egyengette. Részletesen olvashatunk a házkutatásról (amikor a hatóság őt kereste Teleken), a család próbálkozásáról, hogy kegyelmet kérjenek számára. Megrázó annak leírása, amikor a család a kivégzésről értesül. Nyomon követhetjük a testvérek további életét.

Zakar Péter

BARDOCZ JÁNOS FORRADALMI SZÓNOKLATAI 1849-BEN

Bardocz János, az erdélyi római katolikus egyházmegye fiatal papja 1849 január elején Debrecenbe, majd Nagyváradra menekült és a forradalom eszméit népszerűsítő szónoklatokat tartott. Március végén már Kolozsváron volt, majd bejárta Erdély városait, többek között Marosvásárhelyre is eljutott. Beszédeiben nemcsak a köztársasági államforma mellett agitált, hanem a magyarokat a zsidó néphez hasonló kiválasztott népként mutatta be. Ezek a szónoklatok a romantikus nemzetszemlélet klasszikus példái: a szendergő nemzet, amelyet felébresztett „egy polgári megváltó”, Kossuth, hogy ne kelljen tovább imádnia „az ausztriai trónon mászkáló borjúk és ökrök” hadát. Előadásomban ezeket a sajátos forradalmi szónoklatokat fogom elemezni és összehasonlítani más korabeli megnyilatkozásokkal.

Tamási Zsolt

AZ ERDÉLYI KATOLIKUS RÍTUSOK KAPCSOLATA A FORRADALMI KORMÁNNYAL

1848-1849-ben Erdélyben a forradalmi változások új helyzetet teremtettek a katolikus egyháznak, úgy a római-, mint az örmény és a görög-katolikus rítus esetében. Miközben a római-katolikus egyház a megváltozott jogi helyzetben egyházi és politikai téren is igyekezett egyrészt előjogait biztosítani, másrészt a belső reformot is képviselni, a görög-katolikusok az önállóság garanciáját jelentő metropolitai szék felállításával mellett a nemzeti törekvéseknek is próbált hangot adni. Az örmény rítus képviselői sajátos kérdéseik megoldására a római rítus zsinatán kerestek megoldásokat. Alapvetően mindhárom rítus egyházi és politikai törekvései részben azonosak, viszont több szempontból is egymástól eltérőek. A forradalmi kormány szempontjából a szászok politikai célokra való felhasználása a kezdettől fogva meglévő törekvés volt. Az erdélyi katolikus rítusok felé a kapcsolatot könnyen megtalálták Kovács Miklós püspökön keresztül, aki a latin mellett az örmény rítus papsága felett is joghatóságot gyakorolt. A görög-katolikusok részéről Lemény János püspök is kézenfekvőnek tartotta az együttműködést a magyar kormánnyal. Mégis, a román híveket tömörítő erdélyi görög katolikusok végül az ellentáborba sodródtak. Az előadás során azt próbáljuk meg beazonosítani, hogy milyen lépések történtek az erdélyi három katolikus rítus megnyerésére a magyar kormány részéről, ez hol és mennyire működött, s hol és miért fulladt kudarcba.

Nagy Loránd

A MAROSI ESPERESI FERENCESÉK HELYZETE AZ 1848-1849-ES FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC IDEJÉN

Szirmai Béla összeírása szerint az erdélyi egyházmegyében 107 aktív ferences szerzetes volt az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc idején. Az 1848-as egyházmegyei sematizmus alapján tudjuk, hogy közülük 36 plébánián szolgáltak ferencesek, mint plébániai adminisztrátorok. A marosi esperesi kerületben a 16 plébániából négyben is ferences látta el a plébánosi feladatot. Köztük kiemelkedő Andrási Pál Rafael, aki a forradalom ideje alatt szolgáló tábori lelkészek között egyedüli ferences szerzetes. Az ő tevékenysége mellett megvizsgáljuk a három házi káplánként szolgáló ferences atya helyzetét is a marosi esperesi kerületben, illetve a marosvásárhelyi ferences rendház háztörténetének a hasznosításával igyekszünk adalékokat nyújtani a szabadságharc helyi eredményeihez.

Imreh Jenő

SORON KÍVÜLI NOTARIUSI BEJEGYZÉS AZ ERDÉLYI HELVÉT HITVALLÁSÚAK GENERÁLIS SYNODUSANAK JEGYZŐKÖNYVÉBE

Z. Bodola Sámuel, az Erdélyi Református Egyházkerület főjegyzője, az 1849-es esztendőben politikai és társadalmi helyzet dacára össze hívta az Egyházkerület életét felülvigyázó Közzsinatot. Ennek helyszíne Marosvásárhely és időpontja 1849. november 8-a volt. A közgyakorlattal ellentétben a zsinati jegyzőkönyv elébe tíz oldalnyi notáriusi külön bejegyzést fogalmazott meg. Ebben röviden összefoglalta az Erdélyi Református Egyházat ért károkat, azoknak mértékéről is számot adott. Kitért a gazdasági és anyagi természetű veszteségek felsorolására és felelevenítette a polgárháború okozta emberáldozatokat is. Nem kis veszteség érte Egyházunkat – vonta le a következtetést.

Az 1848-'49-es szabadságharcról számos adatot ismer a mai tudományos világ. Egyházi levéltárak és állami gyűjtemények közvetítik a lezajlott események összefoglalóját. Z. Bodola Sámuel jegyzetének legfőbb adatait már ismerhetik a szabadságharc iránt érdeklődők. Ám nézőpontja, szintézise és aktualitása miatt mégis vizsgálat alá helyezhetjük a különleges alkotást.

Előadónk

- Dr. Garda Dezső nyugalmazott tanár, történész, Gyergyószentmiklós
- Drd. Imreh Jenő református lelkipásztor, Alsóvárosi Református Egyházközség, Marosvásárhely
- Nagy Loránd BBTE történelem szakos magiszteri hallgató, Szentkirály
- Dr. Pál-Antal Sándor történész, akadémikus, nyugalmazott levéltáros, Marosvásárhely
- Dr. Somogyi Gréta történész, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest
- Dr. Süli Attila történész, Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest
- Dr. Tamási Zsolt egyháztörténész, Marosvásárhely
- Prof. Dr. Zakar Péter történész, egyetemi tanár, rektorhelyettes, Szegedi Tudományegyetem

